

Eindexamen filosofie havo 2006-I

havovwo.nl

4 Beoordelingsmodel

Antwoorden

Deel-
scores

Opgave 1 Hersenen en bewustzijn

Maximumscore 2

- 1 Een goed antwoord bevat de volgende elementen:
- een uitleg van wat er volgens Wittgenstein nodig is om van ‘iets’ vast te stellen of het gevoel heeft: gedrag 1
  - de conclusie die Wittgenstein zou trekken: dat Antipoden pijn of blijdschap kunnen voelen 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Pijn en blijdschap zijn gevoelens die zich uiten in een bepaald gedrag 1
- De Antipoden volgen een bepaald gedrag in een bepaalde context. Ze trekken bijvoorbeeld hun hand weg bij een hete kachel. Wittgenstein zou daarom de conclusie trekken dat ze gevoel hebben 1

Maximumscore 2

- 2 Een goed antwoord bevat de volgende elementen:
- een uitleg van het onderscheid tussen de intensie en de extensie van een woord: betekenisinhoud tegenover betekenisomvang 1
  - een verwerking van de gegevens uit het verhaal over de Aardlingen en de Antipoden 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Intensie gaat over de betekenisinhoud van een woord. Extensie gaat over betekenisomvang: datgene waarnaar een woord verwijst. Intensie gaat dus over de betekenis van woorden en extensie over de dingen in de werkelijkheid waarnaar woorden verwijzen 1
- Aardlingen en Antipoden drukken zich op verschillende manier uit, maar zoals uit het verhaal blijkt, praten ze over dezelfde gevoelens en ervaringen. Kennelijk betekenen de verschillende woorden dat er sprake is van een verschillende betekenisinhoud (intensie), maar verwijzen ze naar dezelfde gevoelens of ervaringen in de werkelijkheid (extensie). Over hetzelfde kan dus op meerdere manieren gesproken worden 1

Maximumscore 3

- 3 Een goed antwoord bevat de volgende elementen:
- een uitleg van wat Ryle verstaat onder de ‘categoriefout’ 1
  - een argumentatie in welk opzicht Ryle’s opvatting over het begrip ‘geest’ aansluit bij de opvatting van de Antipoden daarover 2

voorbeeld van een goed antwoord:

- Onder de ‘categoriefout’ verstaat Ryle dat begrippen van verschillende orde gebruikt worden alsof ze van dezelfde orde zijn 1
- - De ‘geest’ is volgens Ryle niet een apart onderdeel naast het menselijk lichaam (en wordt dus ten onrechte beschreven als ingewikkelde, georganiseerde eenheid) 1
- Ook de Antipoden achten de ‘geest’ niet een op zichzelf staand fenomeen, maar beschouwen dat wat in de oude psychologie ‘geest’ genoemd werd als een verzameling van neurologische processen 1

Eindexamen filosofie havo 2006-I

havovwo.nl

Antwoorden	Deel-scores
Maximumscore 2	
4 ☐ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
• een uitleg waarom Descartes een dualist genoemd kan worden	<u>1</u>
• een uitleg aan de hand van een voorbeeld hoe volgens Descartes prikkels van buiten kunnen inwerken op het lichaam én de geest: afbeeldingen worden via de kleine klier naar de ziel gestuurd	<u>1</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
• Descartes kan een dualist genoemd worden omdat volgens hem lichaam en geest verschillende substanties zijn	<u>1</u>
• Als er bijvoorbeeld een dier op ons afkomt, vormt het licht dat het dier weerkaatst, twee afbeeldingen in elk van onze ogen. Deze afbeeldingen vormen nieuwe afbeeldingen binnen de hersenen. Deze afbeeldingen stralen vervolgens naar de kleine klier waar uiteindelijk weer een afbeelding ervoor zorgt dat de ziel de gestalte van het dier ziet. Zo werken prikkels van buiten in op het lichaam én de geest	<u>1</u>
Maximumscore 2	
5 ☐ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
• Het standpunt van Dennett ten aanzien van de vraag of qualia van belang zijn om te omschrijven wat 'bewustzijn' is: nee, want de natuurwetenschap zal op termijn het bewustzijn geheel kunnen verklaren	<u>1</u>
• een beargumenteerd standpunt ten aanzien van Dennetts visie	<u>1</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
• Dennett denkt dat het bewustzijn uiteindelijk geheel natuurwetenschappelijk te verklaren zal zijn. Dat geldt ook voor subjectieve en kwalitatieve ervaringen. De rol van qualia is in het onderzoek naar bewustzijn dus niet van belang	<u>1</u>
• Ik ben het niet eens met Dennett. Wetenschappen zijn alleen maar in staat om fenomenen op een objectieve en afstandelijke manier te bestuderen. Dit levert alleen maar een perspectief vanaf de buitenkant op. Wat er in een mens (of een dier) van binnen gebeurt – het subjectieve ervaren – kan nooit bereikt worden. De wetenschap ontbreekt het daarbij aan geschikte instrumenten	<u>1</u>
<i>Opmerking</i> <i>Een beargumenteerd standpunt in tegengestelde zin is ook mogelijk.</i>	
Maximumscore 3	
6 ☐ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
• een weergave van de conclusie van het gedachte-experiment van Nagel over 'hoe het voelt om een vleermuis te zijn': objectieve wetenschap blijft aan de buitenkant en kan nooit kennis opleveren over subjectieve ervaringen. We kunnen nooit weten hoe het voelt om een vleermuis te zijn	<u>1</u>
• de conclusie die Nagel trekt uit het gedachte-experiment over de mogelijkheid om machines te maken die subjectieve ervaringen (of qualia) hebben: we zullen nooit kunnen weten of dat gelukt is	<u>1</u>
• een uitleg op welke vorm van bewustzijn Nagels gedachte-experiment betrekking heeft: de manier waarop we de alledaagse werkelijkheid ervaren	<u>1</u>

Eindexamen filosofie havo 2006-I

havovwo.nl

Antwoorden	Deel-scores
voorbeeld van een goed antwoord:	
• Nagel vraagt zich af of het mogelijk is dat wij de werkelijkheid kunnen ervaren alsof wij vleermuizen zijn. Is het subjectieve gezichtspunt van een vleermuis te ervaren met behulp van alle mogelijke wetenschap over vleermuizen?	<u>1</u>
• Volgens Nagel zal wetenschappelijke kennis over het gedrag en de motoriek van de vleermuis nooit kennis opleveren over wat de vleermuis subjectief ervaart of 'voelt'. Dat geldt ook voor het maken van machines met subjectieve ervaringen: ook al zouden we machines kunnen bouwen met een 'eigen ervaring', dan zullen we nooit weten of dat is gelukt, omdat het onmogelijk is om dat te weten te komen	<u>1</u>
• Nagels gedachte-experiment heeft betrekking op het bewustzijn van de alledaagse werkelijkheid. Het is onmogelijk om de subjectieve ervaring van de alledaagse werkelijkheid van een vleermuis te kennen	<u>1</u>
Maximumscore 2	
7 ☐ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
• een uitleg van het experiment van de Chinese kamer	<u>1</u>
• de conclusie die Searle trekt ten aanzien van het verschil tussen menselijk denken en het denken van een computer	<u>1</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
• Een proefpersoon weet antwoorden in het Chinees te overleggen op vragen in het Chinees zonder het Chinees te beheersen, maar aan de hand van een instructieboek over Chinese karakters. Inhoudelijk gezien, begrijpt de proefpersoon niet wat hij aan het doen is, maar geeft wel de juiste antwoorden	<u>1</u>
• Dit is precies wat volgens Searle gebeurt bij het denken van de huidige computers: ze manipuleren symbolen zonder de betekenis te begrijpen. Ze zijn niet in staat om de symbolen te koppelen aan een betekenisvolle wereld. Menselijk denken is daartoe wel in staat	<u>1</u>
Maximumscore 3	
8 ☐ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
• een omschrijving van wat onder intentionaliteit wordt verstaan	<u>1</u>
• kritiek aan de hand van het begrip intentionaliteit op de stelling van de aanhangers van de identiteitstheorie	<u>2</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
• Intentionaliteit: het denken is altijd ergens op gericht	<u>1</u>
• In de hersenen vinden processen plaats die elektrisch en chemisch van aard zijn. Van deze processen kun je niet stellen dat ze ergens op gericht zijn; het zijn slechts prikkelingen en reacties. Gedachten zijn van een andere orde: mentaal en altijd ergens op gericht. Er is geen sprake van identiteit tussen wat in het denken gebeurt en wat er in de hersenen gebeurt: het is van een andere orde. Elektrochemische processen in de hersenen zijn nergens op gericht, gedachten wel	<u>2</u>